

dr hab. Roman Dolata, prof. UW

Uniwersytet Warszawski

dr Aleksandra Jasińska-Maciążek

Uniwersytet Warszawski

dr Sławomir Rębisz

Uniwersytet Rzeszowski

dr hab. Paweł Grygiel, prof. UJ

Uniwersytet Jagielloński

Nasilenie i uwarunkowana cyberprzemocy wśród nastolatków

Realizowany od 2019 roku przez Wydział Pedagogiczny UW i środowisko edukacyjne Ostrołęki projekt badań stosowanych „Ostrołęckie obserwatorium oświatowe” pomaga nie tylko w doskonaleniu pracy szkół, ale dostarcza również wartościowych danych mogących służyć badaniom podstawowym. I tak w ramach zrealizowanej na wiosnę 2022 roku fali badania zgromadzono dane dotyczące zjawiska cyberprzemocy oraz czynników wyjaśniających jego nasilenie.

Cyberprzemoc definiowana jest jako bycie okrutnym wobec innych poprzez wysyłanie lub umieszczanie deprecjonujących i/lub napastliwych treści przy użyciu Internetu, głównie w obrębie mediów społecznościowych. Cyberprzemoc ma wiele cech wspólnych z „tradycyjną” przemocą, takich jak celowa krzywda, powtarzalność i brak równowagi sił. Badania wykazują istnienie korelacji między zaangażowaniem w tradycyjny bullying a cyberprzemocą. Pomimo współwystępowania te dwa zachowania się różnią: sprawcy cyberprzemocy postrzegają siebie jako anonimowych, ofiara jest łatwiej dostępna, krąg odbiorców zachowań przemocowych jest znacznie większy, sprawca nie jest bezpośrednio konfrontowany z cierpieniem ofiary.

Nastolatki doświadczające cyberagresji, same stają się sprawcami przemocy w sieci: bycie ofiarą wywołuje uczucie gniewu i frustracji, a to zwiększa prawdopodobieństwo agresji. Tak więc w większości przypadków cybersprawcy są też cyberofiarami.

W badaniu uwzględniono takie potencjalne korelaty cyberprzemocy jak zasoby osobiste ucznia (samoregulacja emocjonalna, samoocena, wewnętrzne umiejscowienie kontroli, optymizm), jego umiejętności społeczne (zachowania prospołeczne, asertywność, empatia poznawcza, umiejętności kooperacyjne), funkcjonowanie w relacjach rówieśniczych (wsparcie rówieśnicze, zagrożenia ze strony rówieśników, odrzucenie przez rówieśników, negatywne postawy wobec rówieśników) oraz problematyczne korzystanie z Internetu (nadmierne korzystanie z Internetu, impulsywne reakcje na brak dostępu do Internetu).

Uczestnikami badania (N = 541) byli ósmoklasiści publicznych szkół podstawowych w Ostrołęce. Z metodologicznego punktu widzenia badanie ma status studium przypadku lokalnej populacji szkolnej, jednak biorąc pod uwagę charakterystykę demograficzną i edukacyjną Ostrołęki można przypuszczać, że uzyskane wyniki są typowe dla Polski.

Zastosowane w badaniu narzędzia to skale samoopisowe. Wszystkie, z wyjątkiem skali samoregulacji, pochodzą z baterii kwestionariuszy funkcjonowania społecznego opracowanych na potrzeby systemu diagnoz psychopedagogicznych Diagnostics. Narzędzia pomiaru mają dobrze udokumentowaną trafność i rzetelność.

Ponad połowa badanej populacji (50,8%) zadeklarowała, że w ciągu ostatnich sześciu miesięcy była zaangażowana jako sprawca w co najmniej jeden epizod o charakterze cyberprzemocy. Najczęstszymi formami cyberprzemocy było nękanie i wykluczanie.

W celu zbadania czynników chroniących i ryzyka związanych z cyberprzemocą przeprowadzono analizę z wykorzystaniem metody regresji z kontrolą bycia ofiarą cyberprzemocy. Ze względu na prawoskośny rozkład zmiennej zależnej w analizach zastosowano modele regresji dwuczęściowej. Modele te pozwalają lepiej zrozumieć wyniki, gdy znaczna część respondentów nie wykazuje obecności określonej cechy, w tym wypadku bycia sprawcą cyberprzemocy. Metoda ta pozwala sprawdzić, czy predyktory mają taki sam wpływ na występowanie zjawiska (nie występuje vs. występuje) oraz na jego nasilenie, gdy już występuje.

Wstępne analizy potwierdziły silny związek bycia sprawcą cyberprzemocy z wcześniejszym doświadczeniem cyberprzemocy w charakterze ofiary. Bycie ofiarą jest najbardziej znaczącym korelatem bycia sprawcą. Dalsze analizy prowadzono zatem przy kontroli nasilenia bycia ofiarą cyberprzemocy. Analiza czynników chroniących i ryzyka wykazała, że sprawcami cyberprzemocy częściej i w większym nasileniu były osoby, które nie radziły sobie z emocjami. Kluczowa okazała się umiejętność samokontroli emocji, która zmniejszała częstotliwość cyberprzemocy. Impulsywność reakcji na ograniczony dostęp do Internetu zwiększała prawdopodobieństwo dopuszczenia się cyberprzemocy; podobnie jak asertywność. Natomiast strach przed rówieśnikami zmniejszał częstotliwość zachowań agresywnych w sieci. Drugi „silnik” cyberprzemocy to mechanizmy grupowe. Wskazuje na to związek z prospołecznością (czynnik chroniący) i wsparciem rówieśniczym (które promuje zaangażowanie się w cyberprzemoc). Uzyskane wyniki pokazały też, że choć nie należy bagatelizować znaczenia uzależnienia od Internetu jako czynnika ryzyka cyberprzemocy, to nie można upatrywać w czasie spędzonym online głównego źródła problemu.

Badanie prowadzi do wniosku, że skuteczne interwencje ukierunkowane na cyberprzemoc powinny koncentrować się na rozwoju bardziej adaptacyjnych stylów radzenia sobie z emocjami.

Podstawą referatu są wyniki opublikowane w artykule: Rębisz, S., Jasińska-Maciąg, A., Grygiel, P., & Dolata, R. (2023). Psycho-Social Correlates of Cyberbullying among Polish Adolescents. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 20(8), 5521. <https://doi.org/10.3390/ijerph20085521>